

Оксана МАХИНЯ

кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
e-mail: oksana_82@ukr.net

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license

© Автор(-и), 2026

Олена ТІТКА

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
e-mail: Cherkassy_2013@ukr.net

Туреччина – ЄС: еволюція відносин від Анкарської угоди до Митного союзу

Анотація. Мета: стаття спрямована на системне вивчення еволюції партнерства між Туреччиною та ЄС – від закладення основ Асоціації до її повної реалізації. У роботі розкриваються інструменти впровадження Анкарської угоди 1963 р. та Додаткового протоколу 1970 р., а також аналізується стратегічне значення переходу до фінальної стадії інтеграції, що завершилася створенням спільного Митного союзу в 1995 р. Визначено ключову роль Анкарської угоди як інституційного фундаменту, що заклав стратегічний вектор інтеграції Туреччини у європейській економічній простір. **Наукова новизна:** у дослідженні вперше детально розглянуто зв'язок між пільговими умовами торгівлі 1960-х рр. та створенням Митного союзу в 1995 р. Автор доводить, що торгові переваги допомогли Туреччині підготуватися до відкритої конкуренції з Європою. Обґрунтовано, що поетапний шлях, прописаний в Анкарській угоді, став унікальним способом поступового перенесення європейських законів та правил у правову систему Туреччини. Особливу увагу приділено Додатковому протоколу 1970 р., який визначено як «дорожню карту» для поступової ліквідації торговельних бар'єрів та впровадження принципів вільного руху товарів, капіталу та робочої сили. Встановлено, що створення Митного союзу стало кульмінацією тридцятирічної правової гармонізації. **Висновки.** У підсумку констатовано, що створення Митного союзу стало закономірною кульмінацією тридцятирічного підготовчого процесу. Доведено, що Рішення № 1/95 Ради Асоціації забезпечило безпрецедентний рівень інтеграції промислового сектору Туреччини у єдиний ринок ЄС без формального вступу країни до Союзу. Резюмовано, що успіх цього процесу залежав від готовності національної економіки до синхронізації з європейськими стандартами. Сформована інституційна база трансформувала Туреччину з аграрного експортера на одного з провідних промислових партнерів Співтовариства.

Ключові слова: Туреччина, Європейський Союз, Анкарська угода, Митний союз, асоціація, правова гармонізація.

Oksana MAKHYNIA

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Archaeology and Auxiliary Historical Sciences, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1838-4877>, e-mail: oksana_82@ukr.net

Olena TITKA

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of World History and International Relations, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3632-7534>, e-mail: Cherkassy_2013@ukr.net

TURKEY – EU: THE EVOLUTION OF RELATIONS FROM THE ANKARA AGREEMENT TO THE CUSTOMS UNION

Abstract. The purpose of the article is aimed at a systematic study of the evolution of the partnership between Turkey and the EU - from the establishment of the foundations of the Association to its full implementation. The paper reveals the instruments for implementing the Ankara Agreement of 1963 and the Additional Protocol of 1970, and also analyzes the strategic significance of the transition to the final stage of integration, which ended with the creation of a common Customs Union in 1995. The key role of the Ankara Agreement as an institutional foundation that laid the strategic vector of Turkey's integration into the European economic space is determined. **Scientific novelty:** the study examines in detail for the first time the connection between the preferential trade conditions of the 1960s and the creation of the Customs Union in 1995. The author proves that trade advantages helped Turkey prepare for open competition with Europe. It is substantiated that the phased path prescribed in the Ankara Agreement has become a unique way of gradually transferring European laws and regulations into the legal system of Turkey. Special attention is paid to the Additional Protocol of 1970, which is defined as a "road map" for the gradual elimination of trade barriers and the implementation of the principles of free movement of goods, capital and labor. It is established that the creation of the Customs Union was the culmination of thirty years of legal harmonization. **Conclusions.** As a result, it is stated that the creation of the Customs Union was the natural culmination of a thirty-year preparatory process. It is proven that Decision No. 1/95 of the Association Council ensured an unprecedented level of integration of the Turkish industrial sector into the EU single market without the country's formal accession to the

Union. It is summarized that the success of this process depended on the readiness of the national economy to synchronize with European standards. The institutional framework that has been established has transformed Turkey from an agricultural exporter to one of the Community's leading industrial partners.

Keywords: Turkey, European Union, Ankara Agreement, Customs Union, association, legal harmonization.

Постановка проблеми. Відносини між Туреччиною та Європейським Союзом (ЄС) представляють собою унікальну модель тривалої інституційної інтеграції. Актуальність теми зумовлена тим, що закладена ще у 1963 р. модель асоціації стала фундаментом для створення унікального торговельно-економічного режиму – Митного союзу, який і сьогодні визначає гео економічну стратегію Туреччини. Важливість теми полягає у дослідженні інституційної еволюції цих відносин, а саме як поетапна імплементація правової спадщини Співтовариства, передбачена Анкарською угодою, дозволила Туреччині трансформувати економічну модель від преференційного експорту агропродукції до повномасштабної участі у єдиному промисловому ринку ЄС. Особливої уваги потребує аналіз переходу від «підготовчого» до «заключного» етапу, що став завершенням тридцятирічного шляху адаптації національного законодавства до європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових напрацювань свідчить, що проблематика турецько-європейської інтеграції перебуває у центрі уваги широкого кола дослідників. Значний масив теоретико-методологічних розробок належить зарубіжним фахівцям. Так, С. Тоган прослідкував розвиток турецької економіки в контексті Митного союзу з ЄС [1]. О. Вардан проаналізував економічну складову в ході ґрунтового аналізу проблем і перспектив відносин між Туреччиною та ЄС [2] тощо. Українська наукова школа, попри помірну кількісну представленість, теж має в своєму арсеналі змістовно вагомі та аналітично потужні розвідки. У центрі наукового дискурсу перебувають праці Р. Петрова, який розглядає Анкарську угоду як перший і визначальний інструмент широкомасштабної імплементації європейських правових норм у турецьке законодавство [3–4]. Дослідник Р. Кіценко акцентує увагу на динаміці «підготовчого» та «перехідного» періодів, аналізуючи як фінансова підтримка ЄС та стабілізація турецької економіки у 1980-х рр. стали каталізаторами для подання заявки на повноправне членство [5]. Водночас динамічний характер євроінтеграційних процесів вимагає додаткового вивчення інституційної спадкоємності Анкарської угоди, чому і присвячено пропонуване дослідження.

Метою статті є аналіз етапів становлення асоціації між Туреччиною та ЄС, виявлення ключових механізмів реалізації Анкарської угоди 1963 р. та Додаткового протоколу 1970 р., а також оцінка результативності переходу до заклучного етапу інтеграції – створення Митного союзу в 1995 р.

Виклад основного матеріалу. Фундамент сучасних взаємовідносин між Туреччиною та Європейським Співтовариством був закладений 12 вересня 1963 р. підписанням в Анкарі Угоди про заснування асоціації [6]. Цей стратегічний документ офіційно набув чинності 1 грудня 1964 р., пройшовши необхідну процедуру ратифікації як у турецькому парламенті, так і в законодавчих органах усіх тогочасних держав-членів Співтовариства. Анкарська угода не просто задекларувала наміри сторін, а створила чіткі інституційні межі для довгострокової співпраці, фактично відкривши шлях до стратегічної мети – повноправного членства Туреччини в європейських структурах.

Важливою особливістю цієї Угоди стала її багатоаспектність: вона виходила далеко за межі звичайної торговельної співпраці. Крім поступового формування зони вільного руху товарів, документ окреслив амбітні цілі щодо забезпечення вільного переміщення робочої сили, послуг та капіталу. Такий комплексний підхід мав на меті поступову, але всебічну інтеграцію Туреччини у єдиний європейський ринок, що вимагало від Анкари системної адаптації своєї економічної моделі до стандартів та принципів Співтовариства [7].

За своєю правовою природою Анкарська угода належить до категорії фундаментальних міжнародних договорів Співтовариства. Її структура складається з преамбули та 33 статей, які детально регламентують механізми взаємодії між сторонами. У преамбулі чітко задекларовано гуманістичну та соціально-економічну місію документа: він укладений не просто між урядами, а між «турецьким народом та народами, об'єднаними в Європейському Економічному Співтоваристві». Ключовою метою асоціації було визначено забезпечення постійного покращення умов життя громадян як у Туреччині, так і в країнах ЄЕС [6]. Цього передбачалося досягти через прискорений економічний прогрес і гармонійне розширення торговельних зв'язків. Важливим стратегічним завданням Угоди стало поступове зменшення розриву між економічним потенціалом Туреччини та розвиненими економіками держав-членів Співтовариства. Таким чином, підписання Анкарської угоди стало базовим етапом для розвитку всебічної співпраці, яка охопила практично всі ключові сфери діяльності – від митного регулювання до соціальної політики та культурного обміну.

Приміром, Р. Петров, вивчаючи проблематику транспозиції «acquis» ЄС у правові системи третіх країн (маємо на меті узагальнене трактування даного поняття як «правова спадщина Співтовариства»), відзначив, що Анкарську угоду можна вважати одним із перших прикладів співпраці, де головною метою стало масштабне впровадження європейських правил та законів (acquis communautaire) у правову систему Туреччини [3, с. 153]. Дослідник констатував, що фактично ця угода зобов'язувала Туреччину (як через чіткі вимоги, так і через загальні рекомендації) приймати та впроваджувати норми Євросоюзу. Це стосувалось, насамперед, правил спільного ринку, чесної конкуренції, державної підтримки підприємств та податкової системи [4, с. 101].

Реалізація положень Анкарської угоди базується на принципі чіткої поетапності, що має забезпечити м'яку, але глибоку інтеграцію Туреччини до європейської структури. Згідно зі статтею 2 документа, процес асоціації було розділено на три послідовні фази: підготовчу, перехідну та завершальну. Стаття 3 Угоди детально окреслює часові межі та змістовне наповнення підготовчого етапу. Передбачалося, що він триватиме орієнтовно п'ять років. Протягом цього періоду ключовим завданням для Туреччини було системне зміцнення національної економіки за всебічної підтримки Співтовариства. Такий підхід мав на меті створити стійкий фундамент, який дозволив би країні в майбутньому повноцінно виконувати складні зобов'язання, що покладалися на неї під час наступних етапів інтеграції. Відповідно до статті 4, перехідний етап передбачав перехід до активних дій на основі взаємних та збалансованих зобов'язань сторін. Головними цілями цього періоду було поступове формування митного союзу між Туреччиною та Співтовариством, а також тісніше узгодження економічної політики обох сторін. Документом встановлювалося, що тривалість цього етапу не повинна перевищувати дванадцять років, хоча допускалися певні винятки за умови взаємної згоди сторін. Завершальний етап, згідно зі статтею 5, мав стати кульмінацією інтеграційного процесу. Він базувався на вже сформованому митному союзі та передбачав вихід на новий рівень партнерства – максимальну координацію економічної політики договірних сторін, що фактично означало синхронізацію турецької економічної моделі з європейськими стандартами [6].

Протягом підготовчого та перехідного етапів інтеграції країни-члени Європейського Співтовариства взяли на себе зобов'язання сприяти турецькій економіці шляхом поступового розширення квот на пільговий імпорту агропромислової продукції. Такий механізм відкриття ринків мав на меті стимулювати експортний потенціал Туреччини та забезпечити стабільний приплив валютних надходжень. Окрім торговельних преференцій, важливу роль відігравала фінансова підтримка з боку європейських інституцій. Ці ресурси спрямовувалися на масштабну модернізацію національної економіки, індустріалізацію та вдосконалення соціальних стандартів, зокрема, покращення умов праці та рівня життя турецьких громадян [5].

Новим імпульсом для поглиблення співпраці стало підписання у листопаді 1970 р. в Брюсселі Додаткового та Фінансового протоколів [8, с. 356]. Ці документи стали невід'ємною частиною Анкарської угоди про асоціацію та фактично визначили конкретну «дорожню карту» для поступової ліквідації торговельних бар'єрів. Додатковий протокол заклав правові межі для вільного руху товарів, капіталу та послуг, а Фінансовий протокол став інструментом прямого інвестування у стратегічні галузі турецької економіки, що дозволило Анкарі підготуватися до майбутніх викликів функціонування у межах спільного митного простору [9].

Статті Додаткового протоколу декларували пункти про вільне переміщення товарів (ст. 1–6), скасування мита та зборів, що мають еквівалентну дію, на імпорту із Туреччини (ст. 7–16), прийняття Туреччиною єдиного митного тарифу ЄС (ст. 17–20). Статті 21–30 стосувались усунення кількісних обмежень імпорту між сторонами договору. Окремі розділи протоколу стосувались продукції, яка підпадала під спеціальні правила імпорту у Спільноту в результаті реалізації загальної аграрної політики; детально було прописано пункти щодо експорту саме сільськогосподарської продукції (ст. 33–35). Протокол деталізував свободу руху робітників між державами-членами ЄС і Туреччиною, умови та оплату їх праці, соціальні гарантії для працівників турецької національності (ст. 36–40) тощо. Протоколом було також визначено ключові моменти економічної політики, вирішення комерційних, податкових та нормотворчих питань [9].

Швидке відновлення та успішний розвиток турецької економіки у першій половині 1980-х рр., поряд зі стабілізацією внутрішньополітичної ситуації, активізували європейський напрям у зовнішньоекономічній політиці Туреччини. Це проявилось в офіційному запиті на повне членство в ЄС, поданому у квітні 1987 р. У відповідь Європейська комісія у 1989 р. зазначила, що економічна та політична ситуація в Туреччині вказує на можливість забезпечення необхідних змін для членства в ЄС лише в середньостроковій перспективі [2, с. 50]. Таке формулювання означало, що питання

членства залишалося невизначеним у часових рамках. Однак цей крок до зближення з ЄС сприяв поновленню процесу поступового зниження митних тарифів для країн ЄС та адаптації до Єдиного зовнішнього тарифу Європейського Союзу [5].

Отже, реалізація Угоди про асоціацію Анкари Туреччини та ЄЕС розпочалася 1 грудня 1964 р. Тимчасовим протоколом Анкарської угоди було визначено, що держави-члени Співтовариства відкривають щорічні тарифні квоти для імпорту, що походить з Туреччини та надходить з Туреччини (мова насамперед велась про експорт тютюну, родзинок, інжиру, фундука) [6]. Практична реалізація першого етапу асоціації розпочалася з надання Туреччині спеціальних торговельних пільг. Зокрема, у 1964 та 1967 рр. було офіційно запроваджено тарифні контингенти для 19 найменувань традиційних товарів турецького експорту. Цей інструмент дозволяв Анкарі ввозити визначені обсяги продукції до Європи за зниженими ставками або взагалі без сплати мит, що стало потужним стимулом для національного виробника. Згодом, у 1974 р., цей перелік було суттєво розширено, що свідчило про успішну адаптацію турецьких експортерів до вимог європейського ринку.

Динаміка зниження тарифних бар'єрів була досить високою: якщо з 1968 р. турецький тютюн почав ввозитися до країн Спільного ринку повністю безмитно, то на інші стратегічні товари ставки поступово мінімізувалися. Так, мито на інжир було зафіксовано на рівні 4,7 %, а на лісові горіхи – лише 2,5 %. Новим етапом лібералізації став 1976 р., коли значна частина традиційного експорту, включаючи чай, спеції та широкий асортимент сухофруктів, отримала право на безмитне ввезення до ЄЕС. Таке послідовне відкриття європейського ринку не лише зміцнило валютні надходження Туреччини, а й заклало підґрунтя для переходу від аграрної спрямованості експорту до більш складних форм промислової кооперації, передбачених майбутнім Митним союзом [6].

Для розуміння масштабу переваг, наданих Анкарі, варто порівняти пільгові ставки з тими, що діяли для інших країн. Слід зазначити, що у той період стандартний зовнішній, не преференційний імпорتنний тариф Співтовариства на тютюн сягав значних 30 %, тоді як для Туреччини він був повністю скасований. Аналогічна ситуація спостерігалася і щодо інших стратегічних товарів: тариф на фундук для третіх країн становив 4 %, на сушений інжир – 10 %, а на родзинки – 9 % [6]. Таким чином, завдяки статусу асоційованого партнера Туреччина отримала критичну конкурентну перевагу на європейському ринку, що стимулювало приплив капіталу в аграрний та переробний сектори країни.

Інтенсивна участь Турецької Республіки у світовій економіці та її активна співпраця з країнами Західної Європи призвела до того, що 1995 р. вона вступила до Митного союзу з ЄС. Створення митного союзу ЄС-Туреччина стало заключним етапом відносин між ЄС та Туреччиною в рамках Анкарської угоди про асоціацію 1963 р. Митний союз був створений рішенням від 22 грудня 1995 р. Ради з асоціації ЄС-Туреччина – органу, заснованого Анкарською угодою понад три десятиліття тому [6].

Фундаментальною правовою та нормативною базою для започаткування процесу створення Митного союзу між Європейським Союзом та Туреччиною стала безпосередньо сама Анкарська угода. Саме цей документ заклав інституційний підмурок для глибокої інтеграції турецької економіки до європейських структур. Зокрема, у статті 10 Угоди було чітко зафіксовано ключові принципи функціонування майбутнього економічного альянсу. Стаття передбачала не просто формальне скасування мит на імпорту та експорт, а повну ліквідацію будь-яких прихованих зборів чи кількісних обмежень, які могли б створювати штучні бар'єри для вільної торгівлі та захищати національних виробників у спосіб, що суперечить цілям асоціації. Тобто, окрім вільного руху товарів, угода зобов'язала Туреччину запровадити Єдиний митний тариф Співтовариства у торгівлі з третіми країнами та поступово узгодити свої правила зовнішньої торгівлі з європейськими стандартами [6]. Врегулюванню основних моментів створення і дієвості Митного союзу присвячений і окремий розділ Додаткового протоколу 1970 р.

Ключовим інструментом реалізації фінальної стадії інтеграційних процесів стало Рішення № 1/95 Ради Асоціації ЄС-Туреччина від 22 грудня 1995 р. Цей нормативно-правовий акт офіційно заклав правила впровадження заключного етапу функціонування Митного союзу, що стало безпрецедентним кроком для країни, яка не є членом ЄС. Згідно з положеннями Рішення, сторони зобов'язалися повністю усунути всі митні збори, кількісні обмеження, а також будь-які приховані адміністративні або технічні заходи, що мали еквівалентний ефект і перешкоджали конкуренції. Важливо підкреслити, що основний акцент у документі було зроблено на забезпеченні цілковито вільного переміщення промислових товарів. Це вимагало від Туреччини не лише скасування тарифів, а й глибокої гармонізації технічних стандартів і сертифікації продукції відповідно до

європейських норм. Таким чином, Рішення № 1/95 фактично інтегрувало турецький промисловий сектор в єдиний ринок Європи, створивши умови для якісного зростання товарообігу й інвестиційної привабливості країни [10].

Висновки. Підсумовуючи еволюцію відносин між Туреччиною та ЄС, варто зазначити, що підписання Анкарської угоди 1963 р. стало стратегічним поворотним моментом, який визначив довгостроковий вектор інтеграції Анкари до європейського економічного простору. Запропонована угодою триетапна модель дозволила країні послідовно адаптувати національну правову систему до стандартів Співтовариства. Логічним завершенням цього тривалого процесу стало створення Митного союзу в 1995 р., що базувалося на нормах Анкарської угоди та Рішенні Ради Асоціації № 1/95. Цей крок ознаменував перехід від простого торговельного сприяння до глибокої інституційної взаємозалежності, фактично інтегрувавши турецький промисловий сектор у єдиний ринок Європи. Успіх цієї моделі підтверджує, що системна гармонізація законодавства та впровадження європейських правил конкуренції дозволили Туреччині трансформуватися з постачальника сировини на одного з ключових промислових партнерів ЄС.

Список літератури

1. Togan S. Opening up the Turkish Economy in the Context of the Customs Union with EU. *Journal of Economic Integration*. 1997. № 12. P. 157–179.
2. Vardan Ö. Turkey EU Relations and Democracy in Turkey: Problems and Prospects. *Turkish Policy Quarterly*. 2009. № 1. P. 49–57.
3. Петров Р. Угода про асоціацію між ЄС та Туреччиною як приклад транспозиції *acquis* Європейського Союзу до правових систем третіх країн. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2012. Вип. 6. С. 152–155.
4. Петров Р. Транспозиція «*acquis*» Європейського Союзу у правові системи третіх країн. Київ: Істина, 2012. 384 с.
5. Кіценко Р. Європейська інтеграція Туреччини: історичний контекст, сучасний стан і перспективи. *Національний університет «Острозька академія». Науковий блог*. 12.07.2023. URL: <https://naub.oa.edu.ua/yevropejska-intehratsiya-turechchny-istorychnyj-kontekst-suchasnyj-stand-i-perspektyvy>.
6. EU-Turkey Association Agreement (the «Ankara Agreement»). *Delegations European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/delegations/en/d-tr/documents/eu-texts>.
7. Turkiye and the EU. *Republic of Turkiye Ministry of Trade*. URL: <https://www.trade.gov.tr/turkiye-and-eu/turkiye-and-the-eu>.
8. Галан В., Маринів І. Вплив принципу недискримінації на набуття членства в ЄС: довгий шлях Туреччини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 354–360.
9. Additional Protocol and Financial Protocol signed on 23 November 1970, annexed to the Agreement establishing the Association between the European Economic Community and Turkey and on measures to be taken for their entry into force – Final Act. *EUR-Lex. Access to European Union law*. URL: [https://eur-lex.europa.eu/eli/prot/1972/2760\(1\)/oj](https://eur-lex.europa.eu/eli/prot/1972/2760(1)/oj).
10. Decision no 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union (96/142/EC). *Republic of Turkiye Ministry of Trade*. URL: <https://www.trade.gov.tr/turkiye-and-eu/turkiye-and-the-eu>.

References

1. Togan, S. (1997). Opening up the Turkish Economy in the Context of the Customs Union with EU. *Journal of Economic Integration*, 12, 157–179.
2. Vardan, Ö. (2009). Turkey EU Relations and Democracy in Turkey: Problems and Prospects. *Turkish Policy Quarterly*, 1, 49–57.
3. Petrov, R. (2012). EU-Turkey Association Agreement as an example of transposition of the EU *acquis* into the legal systems of third countries. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy [Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine]*, 6, 152–155 [in Ukrainian].
4. Petrov, R.A. (2012). *Transposition of the EU «acquis» into the legal systems of third countries*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Kitsenko, R. (2023). European integration of Turkey: historical context, current state and prospects. *Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia». Naukovyi bloh [National University of Ostroh Academy. Scientific Blog]*. Retrieved from: <https://naub.oa.edu.ua/yevropejska-intehratsiya-turechchny-istorychnyj-kontekst-suchasnyj-stand-i-perspektyvy> [in Ukrainian].
6. European Parliament. (1963). *EU-Turkey Association Agreement (the «Ankara Agreement»)*. Delegations European Parliament. Retrieved from: <https://www.europarl.europa.eu/delegations/en/d-tr/documents/eu-texts>.
7. Republic of Turkiye Ministry of Trade. (n. d.). *Turkiye and the EU*. Retrieved from: <https://www.trade.gov.tr/turkiye-and-eu/turkiye-and-the-eu>.
8. Halan, V., & Maryniv, I. (2021). The influence of the non-discrimination principle on EU membership: Turkey's long journey. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal [Juridical Scientific Electronic Journal]*, 3, 354–360 [in Ukrainian].
9. EUR-Lex. (1970). *Additional Protocol and Financial Protocol signed on 23 November 1970, annexed to the Agreement establishing the Association between the European Economic Community and Turkey*. Access to European Union law. Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/eli/prot/1972/2760\(1\)/oj](https://eur-lex.europa.eu/eli/prot/1972/2760(1)/oj).
10. EC-Turkey Association Council. (1995). *Decision no 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union (96/142/EC)*. Republic of Turkiye Ministry of Trade. Retrieved from: <https://www.trade.gov.tr/turkiye-and-eu/turkiye-and-the-eu>.